

¹ นักศึกาปริญญาโท สาขากการวึจยทางลัศคม คณะลัศคมวึทยาและมานุษยวึทยา มหาวึทยาลัษ
ธรรมศาสตรั email: brainy-smart@hotmail.com

อาณาจักรล้านนาคืออาณาจักรที่มีความเก่าแก่แห่งหนึ่งของประเทศไทย โดยความโดดเด่นของอาณาจักรล้านนาอยู่ที่วัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมที่ประชาชนยึดถือปฏิบัติกันอยู่ในอาณาจักรดังกล่าวมีแบบแผนเฉพาะตัว ไม่เหมือนใครในรายละเอียด กล่าวคือ วัฒนธรรมล้านนาแต่เดิมมีการนับถือผีกันอย่างเข้มแข็ง ต่อมาเมื่อศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามา ชาวล้านนาก็ได้รับเอาความคิดความเชื่อแบบพุทธเข้าไปผสมผสานกับวัฒนธรรมการนับถือผีของตนเองอย่างกลมกลืน ซึ่งรูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในอาณาจักรล้านนาจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เลย หากปราศจากการเข้ามาของวัฒนธรรมจากประเทศอินเดีย จนเกิดสิ่งที่เรียกว่า กระบวนการการภารตภิวัตน์ (Indianization) ขึ้น โดยกระบวนการการภารตภิวัตน์เป็นสิ่งที่ทำให้ศาสนาพุทธมีความโดดเด่นควบคู่ไปกับการนับถือผี ตำนาน ความเชื่อ ตลอดจนวิถีปฏิบัติแบบเดิมของชาวล้านนาถูกปรับให้เชื่อมโยงกับศาสนาพุทธ เช่น กรณีการสร้างพระธาตุเจดีย์บนยอดเขา การบูชาเสาอินทขิลควบคู่กับพระพุทธรูป ตำนานปู่แสะ-ย่าแสะกับพระพุทธเจ้า เป็นต้น

กำเนิดอาณาจักรล้านนาในทางตำนาน กับภาพสะท้อนกระบวนการการภารตภิวัตน์ขั้นแรก

อาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาหลักฐานและตำนานที่กล่าวอ้างถึงพื้นที่นี้พบว่า มีชุมชนหลายชุมชนตั้งบ้านเรือนในบริเวณนี้แล้วอย่างมั่นคง หลายชุมชนมีพัฒนาการในการแบ่งหน้าที่ทางสังคม มีกลุ่มผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง หากชุมชนใดมีผู้ปกครองที่เข้มแข็งก็จะขยายอาณาเขตของชุมชนนั้นให้ใหญ่ขึ้นได้โดยการขยายอำนาจนั้นอาจเป็นได้ทั้งการใช้ความสัมพันธ์ฉันเครือญาติ เช่น การแต่งงาน และโดยการรุกรานเข้าครอบครองพื้นที่ที่มีชุมชนเดิมอาศัยอยู่ก่อน หรือโดยการสร้างหรือสถาปนาเมืองใหม่ให้เป็นศูนย์กลางอำนาจแห่งใหม่

ในประวัติศาสตร์โดยทั่วไปนั้นยอมรับกันว่า อาณาจักรล้านนา แรกสร้างเมืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยพญามังรายได้รวบรวมบ้านเมืองและสร้างเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลางอาณาจักรของพระองค์ใน พ.ศ. 1839 แต่ดังที่กล่าวไว้เบื้องต้นแล้วว่าดินแดนล้านนานี้ยังมีบ้านเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางทางอำนาจในด้านต่างๆ เกิดขึ้นมาก่อนหน้า กระจายตัวอยู่ตามลุ่มน้ำสำคัญๆ ดังเช่น แคว้นหริภุญชัย ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มบ้านเมืองที่อยู่ในแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงกับแม่น้ำวัง โดยมีเมืองหริภุญชัยเป็นศูนย์กลาง แคว้นน่าน อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านตอนบน มีเมืองปัว หรือ พลัว หรือ วรรณคร เป็นศูนย์กลาง แคว้นพะเยา ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบกว๊านพะเยาและที่ราบลุ่มแม่น้ำอิง และแคว้นโยนก ซึ่งมีอาณาบริเวณครอบคลุมที่ราบลุ่มของแม่น้ำหลายสายที่อยู่ต่อเนื่องกันในเขตพื้นที่ของจังหวัดเชียงราย มีเมืองหลายๆ เมืองผลัดเปลี่ยนกันเป็นศูนย์กลาง โดยในช่วงก่อนการก่อตั้งอาณาจักรล้านนาจะมีเมืองเชียงรายเป็นเมืองสำคัญ แต่ภายหลังจากที่พญามังรายได้รวบรวมบ้านเมืองต่างๆ ไว้เป็นปึกแผ่น และทรงสร้างเมืองใหม่ขึ้นบริเวณที่ราบเชิงดอยสุเทพ แล้วจึงให้ชื่อเมืองแห่งนี้ว่า นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ ต่อมาเมืองแห่งนี้ก็ได้กลายเป็นศูนย์กลางทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนาตลอดมา

อย่างไรก็ตาม จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ได้มีการเขียนไว้นี้ แสดงให้เห็นถึง “ข้อเท็จจริง” ที่เกิดขึ้นในสังคมเมื่อหลายร้อยปีที่แล้ว ซึ่งข้อเท็จจริงเหล่านี้ถือเป็นข้อมูลการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านนา แต่ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าอาณาจักรล้านนาจะมีได้มีตำนานการสร้างเมืองเป็นของตนเองเลย เพราะท้องถิ่นต่างๆ ย่อมที่จะต้องมีการสร้างคำอธิบายจุดกำเนิดให้กับตนเองอยู่แล้ว เช่นเดียวกับล้านนาที่มีตำนานเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักร ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ตำนานที่

มีอยู่ในอาณาจักรล้านนา เป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์อินเดีย ทั้งที่อินเดียและล้านนามีอาณาจักรที่ค่อนข้างห่างกัน ในมุมหนึ่ง เราก็ไม่อาจปฏิเสธตำนานเหล่านี้ว่า ไม่เป็นความจริงได้เสียทีเดียว เพราะตำนานเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ต้องมีการนำ “ข้อเท็จจริง” มาพิสูจน์ว่า จริงเท็จมากน้อยเพียงใด ซึ่งเมื่อสังเกตจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์แล้ว จะเห็นว่า พญามังราย ถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมอาณาจักรล้านนาให้เป็นปึกแผ่น ทำให้ตำนานเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรล้านนาของกษัตริย์จากอินเดีย ถูกลดความน่าเชื่อถือลง ในขั้นต่อไปเราจึงจะได้วิเคราะห์ตำนานการสร้างอาณาจักรล้านนาในเชิงของการได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย โดยข้อสังเกตประการนี้ ถือว่าน่าจะมีเหตุผลสมเหตุสมผลในระดับหนึ่ง เพราะเมื่ออิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดียเผยแผ่เข้ามา ก็ย่อมทำให้ท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนรูปแบบความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของประชาชน โดยวัฒนธรรมอินเดียได้ค่อยมีการซึมลึกเข้าสู่จิตใจของประชาชนในอาณาจักรล้านนา จนในที่สุดประชาชนก็ได้มีการปฏิบัติตาม (Practice) รูปแบบทางวัฒนธรรมของอินเดียกันอย่างกว้างขวาง เมื่อถึงจุดหนึ่งก็ได้มีการสร้างตำนานเพื่ออธิบายตนเองให้องกับสิ่งที่ป็นอินเดียตามไปด้วย ตำนานนั้นก็คือ ตำนานสิงหนวัติกุมาร ที่ล้านนามีการยึดถือเป็นตำนานประจำเมืองที่อธิบายจุดกำเนิดของอาณาจักรล้านนา โดยตำนานย่อมีว่า เมื่อต้นพุทธกาล สิงหนวัติกุมาร เป็นบุตรของกษัตริย์ผู้มีเชื้อสายมาจากชมพูทวีป พระบิดาอยู่แถวราชสมบัติ ณ นครไทยเทศ หรือเมืองราชคฤห์ สิงหนวัติกุมารอพยพครอบครัวไทยจากนครไทยลงมาตั้งเมืองโยนกนาคนันท์ในแคว้นเชียงราย บริเวณเขตแดนเมืองสุวรรณโคมคำเก่าร้าง ซึ่งตำนานสิงหนวัติกุมารถูกอธิบายต่อด้วยตำนานสุวรรณโคมคำ คือ ในอดีตอันไกลโพ้น ดินแดนล้านนาบริเวณแคว้นเชียงรายยังล้าหลัง และเป็นที่อยู่ของชนพื้นเมืองที่เรียก

ว่า มัลลขุ หรือมัลลขุ หรือลวะ ต่อมาเมื่อราชบุตรเชื้อสายเมืองปาดลีบุตร (อินเดีย) ชื่อ กุรุงศา นำบริวารมายึดครองเมืองโพธิสารหลวงของชนพื้นเมืองได้สำเร็จ กาลต่อมาเกิดศูนย์กลางใหม่ขึ้นที่เมืองสุวรรณโคมคำ ต่อมาเมื่อพวกขอมดำอพยพเข้ามาอาศัยอำนาจเมืองสุวรรณโคมคำ แล้วสร้างเมืองอุมงคเสลาในรัชสมัยเขตแดนเมืองสุวรรณโคมคำ สุดท้ายเมืองสุวรรณโคมคำถึงจุดอวสานด้วยการพังทลายลงน้ำทั้งเมือง จากนั้นดินแดนแอ่งเชียงรายก็เข้าสู่สมัยเงินยางเชียงแสน ที่ราชวงศ์ลาวเป็นผู้สร้างบ้านเมืองขึ้น มีลาวจหรือลาวจกเป็นปฐมกษัตริย์ โดยตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่เล่าว่า ลาวจกผู้เป็นปฐมกษัตริย์ ได้เสด็จลงมาจกสวรรค์พร้อมบริวารพันคน (สุดสวาท ดิศโรจน์, 2552, น.180)

จากตำนานการสร้างอาณาจักรล้านนาที่ได้ยกมากล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ไม่ว่าตำนานเหล่านี้จะเป็นจริงมากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่ก็ทำให้เราได้เห็นถึงลักษณะการผูกโยงเรื่องราวให้ผสมผสานสอดคล้องกัน หากดูให้ลึกลงไปแล้วก็จะกล่าวได้ว่า ตำนานที่ปรากฏถือเป็นตัวแทนอย่างหนึ่งของการแผ่อิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่า ตำนานบอกว่า เชื้อสายกษัตริย์จากอินเดียได้เข้ามาทำการสร้างเมือง สิ่งที่เป็นจุดสังเกตคือ มีการใช้คำว่า ชมพูทวิป ปาดลีบุตร และราชคฤห์ เพื่อเน้นย้ำสถานที่อยู่เดิมของตระกูลกษัตริย์นั้น ซึ่งหากไม่มีการเผยแพร่วัฒนธรรมอินเดียเข้ามา คำทั้งสามคำนี้ ก็คงจะไม่ปรากฏให้เห็นในตำนานที่ถูกเล่าสืบต่อกันมาในท้องถิ่นเป็นแน่ เพราะคำทั้งสามคำเป็นคำเฉพาะที่มีอยู่ในบริบทของสังคมอินเดีย มิใช่คำทั่วๆ ไปที่ใช้กันอยู่ การกล่าวถึงคำทั้งสามคำนี้ในตำนาน ย่อมแสดงให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนอินเดียและคนในอาณาจักรล้านนา นอกจากนี้ ยังสังเกตได้ว่า ชื่อของเมืองที่ถูกกล่าวมานี้ ล้วนเป็นที่อยู่ของบุคคลผู้ยิ่งใหญ่ทั้งสิ้น คือ พระเจ้าอโศกมหาราช ครองเมืองปาดลีบุตร พระเจ้าพิมพิสาร ครองเมือง

ราชคฤห์ ส่วนชมพูทวีปนั้นเป็นที่อุปบัติของพระพุทธเจ้า จึงเป็นไปได้ว่า เมื่อวัฒนธรรมอินเดียแพร่เข้ามาในอาณาจักรล้านนา ตำนานเกี่ยวกับผู้ยิ่งใหญ่ท่านต่าง ๆ ของอินเดียก็ได้เผยแพร่เข้ามาด้วย ทำให้ชาวล้านนาเกิดความรู้สึกอยากจะทำให้อาณาจักรของตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องราวเหล่านั้นด้วย จึงได้สร้างตำนานขึ้นมา โดยใช้ชื่อเมืองที่อยู่ในอินเดียเป็นสถานที่อยู่ของผู้ที่มีความสำคัญกับอาณาจักรล้านนา ถือเป็นลักษณะของการเชื่อมโยงตนเองที่เป็นไปตามอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่รับมา

อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า เมื่อวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาจะทำให้ชาวล้านนาละทิ้งตัวตนดั้งเดิมไปจนหมดสิ้น หากแต่พวกเขาได้มีการนำสิ่งที่รับมาจากอินเดีย เข้ามาผสมผสานให้เข้ากับความเป็นท้องถิ่นได้อย่างลงตัว กล่าวคือ ในกรณีตำนานที่กล่าวว่า ลาวจงผู้เป็นปฐมกษัตริย์ ได้เสด็จลงมาจากสวรรค์พร้อมบริวารพันคนนั้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เชื่อเรื่องผู้วิเศษสร้างบ้านเมืองมานานแล้ว ดังนั้นชาวล้านนาจึงได้นำมากล่าวร่วมกับชื่อเมืองที่รับมาจากอินเดีย กลายเป็นการสร้างตำนานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของล้านนา คือ มีวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับบริบทความเป็นล้านนา ซึ่งไม่สามารถหาได้ในสังคมอื่น

คติการนับถือผี: ตัวตนดั้งเดิมของชาวล้านนาก่อนเกิดกระบวนการการตกวิวัตน์

กล่าวได้ว่า สำหรับชาวล้านนาแล้ว คติการนับถือผีถือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนที่พระพุทธศาสนา อันมีต้นกำเนิดจากอินเดียจะแพร่เข้ามา จนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในสังคมของอาณาจักรล้านนา ทั้งนี้ในโลกทัศน์ของชาวล้านนานั้น มีความเข้าใจว่าโลกมนุษย์กับผิวนั้นซ้อนทับกันอยู่ และมีความเกี่ยวข้องกัน โดยเชื่อว่า ผีเป็นสิ่งที่มีอยู่จำนวนมากมายในทุกหนแห่ง ทั้งในเมือง หมู่บ้าน ทุ่งนา แม่น้ำ เหมืองฝาย ป่า

ภูเขา และในบ้านเรือนจะมีผีคอยปกปักรักษาอยู่ ดังสะท้อนให้เห็นในคำส่งผีฉบับปั๊บบ้านของเก่าจากอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่านที่ได้กล่าวไว้เห็นว่า

“ดูราผี สัพพะว่าผีทั้งหลาย อันอยู่ในนารกขงเขต ประเทศป่าไม้ และแดนดิน สายสมินเขื่อนถ้ำ ทุกท่อน้ำล่ำซิมซ่ม ทั้งผีย่าและผีโป่ง ผีเสื้อโหลง และผีเสื้อนา ผีตายโหลงและผีตายห่า ผีป่าผีบ้าน ผีเมืองคน ผีตายกลางป่า ไม้ป่าไพรสณฑ์ดงใหญ่ มีทั้งผีเสื้อไร่และเสื้อสวน มีทั้งผีหัวหลวง พวงเป็น หมู่และเป็นขุม...”

จากลักษณะผีของชาวล้านนาที่ได้กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าชาวล้านนามีความเชื่อในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผีมาก เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีระบบคิดเกี่ยวกับเรื่องศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้คนในท้องถิ่นยึดสิ่งแวดล่อมรอบตัวเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งเป็นระบบคิดที่แตกต่างจากระบบคิดเรื่องศาสนาที่อธิบายทุกสิ่งทุกอย่างบนโลก ไม่ได้อธิบายแต่เรื่องในท้องถิ่น การที่ชาวล้านนาับถือธรรมชาติรอบตัวว่ามี “ผี” สิงสถิตอยู่นี้ อาจเกิดจากในสมัยก่อน มนุษย์ต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล่อมค่อนข้างมาก ไม่สามารถที่จะควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ จึงทำให้พวกเขาเชื่อว่า สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวพวกเขานั้นมีอำนาจที่จะให้คุณหรือให้โทษกับเขาก็ได้ พวกเขาจึงสถาปนาให้เป็น “ผี” แล้วกราบไหว้บูชา ด้วยหวังว่าผีจะช่วยลดอันตรายในสิ่งที่พวกเขาปรารถนาได้ เมื่อศาสนาพุทธมีการแพร่เข้ามาในท้องถิ่นล้านนา ก็ได้ทำให้ผีดั้งเดิมถูกเรียกใหม่ว่าเป็น “เทวดา” เช่น ภูมิเทวดา อากาศเทวดา รุกเทวดา ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงชื่อเรียกของสิ่งที่ชาวล้านนาให้ความนับถือให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมอินเดีย หรือบางที่เราก็คงอาจเรียกเทวดาพวกนี้ว่า เจ้าป่า เจ้าเขา อันหมายถึงผีในคติความเชื่อดั้งเดิมนั่นเอง แน่นนอนว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมเกิดจากกระบวนการภารตภิวัตน์ หากไม่มีกระบวนการภารตภิวัตน์เกิดขึ้น ก็จะทำให้ตำแหน่งของผียังคงสภาพอยู่ไม่ได้ถูกเลื่อนชั้นเป็นเทวดาที่มีนัยของการเป็นผู้สร้างบุญบารมีมาแก้กรรม

แล้ว จนเกิดเป็นเทวดาที่มีทิพยสมบัติ ดังนั้นภาพลักษณ์ของเทวดาในแง่นี้ จึงถือว่าดูดีกว่าผี โดยเมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปแล้วก็จะพบว่า การทำให้ “ผี” กลายเป็น “เทวดา” ถือเป็นสิ่งที่แฝงคำสอนของศาสนาพุทธอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือ การสอนให้คนหันมาทำความดี เพื่อจะได้ไปเกิดเป็นเทวดา เทวดาถือเป็นสภาพในอุดมคติของศาสนาพุทธอย่างหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม การจะกล่าวว่า ผีดั้งเดิมของชาวล้านนาได้ถูกทำให้กลายเป็นเทวดาเสียทั้งหมด ก็ไม่ได้ เพราะเทวดาในนิยามความหมายของชาวล้านนาหลังจากรับพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้ว ก็ยังหมายถึง ดวงวิญญาณที่สิงสถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง เทวดาผู้พิทักษ์เสาชินทิล ฯลฯ เทวดาทั้งหลายเหล่านี้ ยังคงมีการหน้าที่ (function) แบบเดิมคือ เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์บนโลก สามารถให้คุณหรือให้โทษกับมนุษย์ก็ได้ มิได้เป็นเทวดาที่อยู่บนสวรรค์เพียงอย่างเดียวเหมือนเทวดาในคติของศาสนาพุทธ หากกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เทวดาของอาณาจักรล้านนายังคงมีการติดต่อสื่อสารกับมนุษย์อยู่เสมอ อาจติดต่อผ่านการเช่นไหว้ บวงสรวงตามแบบเดิมที่ชาวล้านนาได้เคยกระทำกับผี จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ แสดงให้เห็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น วัฒนธรรมอินเดียที่แพร่เข้ามา และวัฒนธรรมดั้งเดิมไม่ได้มีการขัดแย้งกันแต่ประการใด แต่ทั้งคู่มีการปรับตัวเข้าหากัน หลอมรวมมาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นหนึ่งเดียวในที่สุด

เมื่อสังเกตคุณลักษณะและจำนวนของผีที่ชาวล้านนาให้ความเคารพนับถือแล้ว ก็จะกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีในบริบทของสังคมล้านนา เป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชนอย่างค่อนข้างมั่นคง เราจึงอนุมานต่อไปได้ว่า ในสมัยนั้น ประชาชนล้านนาก็คงจะมีวิถีชีวิตยึดโยงอยู่กับพิธีกรรมการเคารพผีอยู่ไม่น้อย เพราะเมื่อผีมีจำนวนมาก และมีที่สิงสถิตแตกต่างกัน ประชาชนผู้ต้องพึ่งพาอำนาจของผี จึงมีหน้าที่ในการเช่นสรวงทำให้ผีพอใจ แม้ว่าตนเองจะต้องมีภาระมากเพียงใดก็ตาม การ

ปฏิบัติเช่นนี้ ถือว่าได้กลายเป็นวิถีประจำของชาวบ้านไปเรียบร้อยแล้ว และวิถีประจำนี้ เมื่อถูกปฏิบัตินานเข้าก็ได้กลายเป็นประเพณีที่มีแบบแผนเป็นขั้นตอน ทำให้เมื่อผีถูกยกสถานะให้เป็นเทวดา ภายหลังศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามา ประเพณีการเซ่นสรวงผีจึงยังคงอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนภาพลักษณ์ของผู้ที่ได้รับการเซ่นสรวงเท่านั้น เช่น ประเพณีการไหว้เสาอินทขิลของชาวล้านนา โดยตัวของเสาอินทขิลในบริบทของสังคมล้านนาในปัจจุบัน จะหมายถึง ที่สถิตของเทวดาผู้รักษาเมือง ประชาชนจึงควรให้ความเคารพ แต่ถ้าหากเป็นเสาอินทขิลในบริบทก่อนที่ศาสนาพุทธจะเผยแผ่เข้ามา ตัวเสาก็จะกลายเป็นตัวแทนของผีผู้รักษาเมือง ซึ่งผีเหล่านี้ย่อมต้องการอาหารหรือของบวงสรวง เนื่องจากยังไม่ได้มีเรื่องของบุญที่ทำให้สุขสบายตามคติพุทธเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เทวดามีกายเป็นทิพย์ ไม่จำเป็นต้องได้รับอาหาร แม้กระนั้น ชาวล้านนาก็ยังคงยึดถือธรรมเนียมการนำอาหารมาบวงสรวงอยู่เช่นเดิม นับเป็นความเข้มแข็งของความเชื่อดั้งเดิมที่ถูกสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ แม้ว่า สังคมล้านนาจะได้มีการกลายไปเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธแล้วก็ตาม แต่ศาสนาพุทธก็ยังคงมี “พื้นที่” ให้คติความเชื่อแบบเดิมได้แสดงตัวตนออกมา เพียงแต่การแสดงตัวตนนี้ เป็นการแสดงตัวตนผ่านกรอบคิดแบบพุทธเท่านั้น

ในบรรดาผีดี จะมีลำดับขั้นตามอำนาจและหน้าที่ในอาณาเขตของตน ภาพแห่งผิ้นั้น นอกจากจะสะท้อนให้เห็นคติความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนในอาณาจักรล้านนาแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางการเมืองและสังคมของชาวบ้านอีกด้วย โดยแต่ละหมู่บ้าน ตำบล และเมือง จะมีวิญญาณคุ้มครองอยู่ประจำ ส่วนในหมู่บ้านก็จะมีเจ้า (ผีวิญญาณ) คุ้มครองหมู่บ้าน ไวंना (ผีเจ้านาย) และเจ้าคุ้มครองตัวหมู่บ้านโดยเฉพาะ (ผีเจ้าบ้าน) อยู่เป็นวิญญาณสูงสุด เจ้าจะมีอำนาจคุ้มครองเฉพาะหมู่บ้าน ไม่ครอบคลุมบริเวณเนื้อที่นา ข้างล่างสุดของลำดับขั้นก็จะเป็นผีวิญญาณ

ของเครื่องใช้ประจำบ้าน เช่น เตาและหม้อหนึ่ง ในระหว่างกลางก็มีฝัวิญญูณ เช่น ฝัวิญญูณประจำทางเดิน ประจำวัด และประจำเรือน ไกลออกไปจากหมู่บ้านและไร่นา ก็มีฝัวิญญูณอยู่จำนวนมากที่คุ้มครองสิ่งต่างๆ อยู่ที่สำคัญที่สุดคือ ฝัเจ้าป่า เจ้าเขา ฝัวิญญูณประจำข้าวเรียกกันว่า เจ้าแม่โพสพ วิญญูณประจำแผ่นดินเรียกกันว่า เจ้าแม่ธรณี ฝัวิญญูณที่อยู่ในลำดับสูงมักจะเป็นฝัประเภทเทวดา ส่วนฝัที่คุ้มครองตัวหมู่บ้านอยู่ในลำดับต่ำสุดจะถูกเรียกว่า เจ้า ซึ่งการจัดเรียงลำดับชั้นฝัเช่นนี้ เมื่อวิเคราะห์ให้ดีแล้วก็จะพบว่า การจัดวางลำดับชั้นเป็นมากกว่านับถือฝัตามความเชื่อเท่านั้น หากแต่ลักษณะเช่นนี้ ยังถือเป็นสิ่งที่สะท้อนการแบ่งชนชั้นวรรณะที่มีอยู่ในอาณาจักรล้านนาได้เป็นอย่างดี แม้ว่า ในปัจจุบัน สังคมของการแบ่งชนชั้นวรรณะอย่างเป็นทางการ (ตามกฎหมาย) จะไม่มีแล้ว แต่ร่องรอยทางวัฒนธรรมก็ยังมีปรากฏให้เราเห็นในชีวิตประจำวันอยู่เนืองๆ เช่น การที่สังคมล้านนาปัจจุบัน ยังคงมีการนับถือ “เจ้า” และเช่นสรวง “เจ้า” เหล่านี้อยู่เป็นประจำตามกำหนด ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพ่อ หรือเจ้าแม่ก็ตาม คติความเชื่อเรื่องฝัยังคงสามารถเป็นที่พึ่งทางใจให้กับชาวบ้านในสังคมล้านนาได้เป็นอย่างดี แม้สถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไป การกล่าวเช่นนี้ ตั้งอยู่บนรูปธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมล้านนา คือ เมื่อมีงานประจำปีของศาล “เจ้า” ชาวบ้านก็จะมีการมารวมกลุ่มกันเพื่อประกอบพิธีกรรม ได้พูดคุยกัน ซึ่งการจะกล่าวว่า วัฒนธรรมการนับถือฝัแบบดั้งเดิมทำให้ชุมชนเกิดความเป็นปึกแผ่นก็คงจะไม่ผิดนัก

อาณาจักรล้านนากับการเข้ามาของศาสนาพุทธ: จุดเริ่มต้นของการตักวัตน์ที่เป็นรูปธรรม

จากคติการนับถือฝัแบบดั้งเดิมของชาวล้านนา เมื่อศาสนาพุทธเริ่มเผยแผ่เข้ามา ได้ทำให้บริบทของการนับถือฝัมีการปรับเปลี่ยนให้สามารถอยู่ร่วมกับศาสนาพุทธได้โดยไม่เกิดความขัดแย้ง ณ จุดนี้ ถือเป็นการแสดง

ให้เห็นถึงการเริ่มต้นของกระบวนการการตวิวัตน์ที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง เพราะชาวล้านนาได้รับวัฒนธรรมแบบอินเดียเข้ามาปฏิบัติ (Practice) ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม การที่จะกล่าวว่ากระบวนการการตวิวัตน์ เริ่มต้นขึ้นแล้วนั้น เราจำเป็นต้องกล่าวบนพื้นฐานการเข้ามาของวัฒนธรรม อินเดียที่สังเกตได้ชัด มีหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจนว่าเกิดอะไรขึ้น มิใช่การกล่าว แบบเลื่อนลอย ในกรณีนี้อ้างอิงจากประวัติศาสตร์ที่มีการอ้างอิงไว้อย่างเป็น ลายลักษณ์อักษร เมื่อรู้จุดเริ่มต้นของกระบวนการการตวิวัตน์แล้ว ก็จะทำให้ การศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นแก่สังคมล้านนาภายหลังวัฒนธรรมอินเดียเข้ามา สามารถกระทำได้อย่างเป็นระบบ อันจะทำให้เราเห็นมิติทางวัฒนธรรมที่มีการ ผสมผสานกัน จนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะของชาวล้านนาขึ้นมา สำหรับ ศาสนาพุทธเริ่มเข้าสู่ดินแดนล้านนา ประมาณ พ.ศ. 1181 หรือจุลศักราช ที่ 1 โดยการเผยแผ่ผ่านเข้ามาทางพม่า มอญ โดยมีศูนย์กลางการเผยแผ่อยู่ที่ เมืองพันทหรือเมืองเมะตะมะ ภายใต้การนำของพระมหาบุปผสวามีอุทุมพร ได้มีการส่งศิษย์ของตนเองเข้าสู่ดินแดนล้านนา ศาสนาพุทธในระยะเริ่มแรก นั้น เป็นนิกายพื้นเมือง คำว่านิกายจะหมายถึงกลุ่มพระที่รับและสืบทอด ศาสนามาจากแหล่งเดียวกัน นิกายจึงมีความหมายเหมือน “สำนัก” ที่ คณะสงฆ์ได้ไปศึกษาเล่าเรียนมา มากกว่าที่จะเป็นองค์กรสังกัดดังเช่นปัจจุบัน จากหลักฐานสมุดข่อยที่จารึกขึ้นในปีศักราช 1259 ตัว (พ.ศ. 2440) โดย เจ้าหนานอุ่นเมือง กองธัมมกานเมืองนครเชียงใหม่ ได้ระบุนามชื่อวัด และนิกายสงฆ์โบราณ พบว่ามีนิกายสงฆ์มากมายแตกต่างกันไป เช่น นิกาย เชียงใหม่ นิกายแพร่ นิกายยอง นิกายลัวะ นิกายม่าน นิกายเชียงแสน นิกายเขิน จากหลักฐานชิ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า ศาสนาพุทธในระยะแรกเริ่ม ของอาณาจักรล้านนานั้น ยังไม่ได้เป็นเอกภาพมากนัก เนื่องจากยังไม่ได้มี การจัดระเบียบให้เจ้าสำนักทั้งหลายเข้ามาเชื่อมโยงกัน ดังนั้น วิถีปฏิบัติของ พระสงฆ์แต่ละนิกายจึงอาจแตกต่างกันด้วย

หลังจากศาสนาพุทธตามแบบนิกายพื้นเมืองดำเนินเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้ากือนา ที่เสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 1898 พระพุทธศาสนา นิกายลังกาวงศ์ก็ได้เผยแพร่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านนา เนื่องจากพระเจ้ากือนาได้ทรงอาราธนาพระสุมนเถระจากเมืองสุโขทัยมาเผยแผ่ศาสนาพุทธในอาณาจักรล้านนา ทั้งนี้เพราะพระสุมนเถระได้เคยไปศึกษาและอุปสมบทใหม่ในสำนักของพระมหานุปผสวามีอุทุมพรที่เมืองเมาะตะมะ ซึ่งพระมหานุปผสวามีอุทุมพรนั้นเคยไปศึกษาและอุปสมบทใหม่ในลังกา พระสุมนเถระจึงมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานศาสนาพุทธแบบลังกาวงศ์ในล้านนา เพราะหลังจากที่พระสุมนเถระได้มาพำนักอยู่ที่วัดสวนดอกแล้ว พระเจ้ากือนาได้สนับสนุนให้พระภิกษุจากเมืองต่างๆ ในล้านนา เช่น เชียงแสน เชียงตุง และอื่นๆ เดินทางเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาที่วัดสวนดอก จึงทำให้วัดสวนดอกและเมืองเชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระปริยัติธรรมและพระธรรมวินัยแทนที่เมืองหริภุญชัยในเวลาต่อมา แต่อย่างไรก็ตามหลังจากที่พระสุมนเถระเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิกายลังกาวงศ์มาได้ระยะหนึ่ง ก็ปรากฏว่า ได้มีพระสงฆ์กลุ่มหนึ่งเดินทางไปศึกษายังประเทศลังกา แล้วนำศาสนาพุทธนิกายสิงหล ซึ่งเป็นนิกายใหม่มาเผยแผ่ โดยได้ยึดเอาวัดป่าแดงเป็นศูนย์กลาง ผู้คนจึงนิยมเรียกว่านิกายป่าแดง นิกายป่าแดงและนิกายลังกาวงศ์กระทบกระทั่งกันมากพอสมควร เนื่องจากวัตรปฏิบัติที่ค่อนข้างแตกต่างกัน สภาพดังกล่าวดำรงอยู่อย่างเนิ่นนานจนล่วงเลยถึงยุคการรวมสยามประเทศเป็นหนึ่งเดียว ในสมัยรัชกาลที่ 5 ของราชวงศ์จักรี ศาสนาพุทธจึงถูกจัดวางระเบียบเข้าสู่ส่วนกลางในฐานะองค์กรสงฆ์แห่งชาติ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จากลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ในช่วงแรกที่พระสุมนเถระเข้ามา ศาสนาพุทธนิกายลังกาวงศ์จะมีอิทธิพลสูงมาก เนื่องจากส่งเสริมระบอบกษัตริย์ มีกษัตริย์เป็นผู้นำเข้ามา ต่างจากนิกายท้องถิ่นแบบเดิมที่เข้ามาโดยสมณทูตจากเมืองเมาะตะมะ

อีกทั้งหากวิเคราะห์ลักษณะการเข้ามาของศาสนาพุทธนิกายลังกาวงศ์ในเชิงสัญลักษณ์แล้ว ก็จะกล่าวได้ว่า นิกายลังกาวงศ์มีลักษณะการเข้ามาที่โดดเด่นกว่านิกายอื่น คือ มีการนำพระบรมสารีริกธาตุเข้ามาในอาณาจักรล้านนาด้วย เสมือนหนึ่งพระสุมนเถระต้องการสื่อให้ชาวล้านนาเห็นว่า สิ่งที่ตนสอนคือ “ของแท้” เป็นต้นฉบับของพระพุทธรูปศาสนาที่บริสุทธิ์ นับเป็นการนำสิ่งที่เชื่อมโยงกับพระพุทธเจ้า มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่ศาสนาพุทธนิกายลังกาวงศ์ ภายหลังก็ได้ทำให้ศาสนาพุทธนิกายพื้นเมืองถูกโจมตีอย่างหนัก แม้ว่าสำนักเริ่มต้นของนิกายลังกาวงศ์และนิกายพื้นเมืองจะเหมือนกันก็คือ สำนักของพระมหาบุปผสวามีอุทุมพรที่เมืองเมาะตะมะ อีกทั้งยังสังเกตได้ว่า แม้ช่วงที่ศาสนาพุทธนิกายลังกาวงศ์กำลังมีอิทธิพลมาก ก็ยังมีการตั้งนิกายป่าแดง (ซึ่งก็มีต้นเค้ามาจากลังกาเช่นเดียวกัน) ขึ้นมาแข่งกับนิกายลังกาวงศ์ ลักษณะเช่นนี้ อาจแสดงให้เห็นถึงการที่คนในท้องถิ่นพยายามต่อสู้กับอิทธิพลของสิ่งที่เข้ามาใหม่ โดยจุดเริ่มต้นอาจไม่ได้เกิดจากการที่ท้องถิ่นไม่ต้องการที่จะอยู่ร่วมกับสิ่งที่เข้ามาใหม่ เพียงแต่สิ่งที่เข้ามาใหม่นั้น ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิม ในที่นี้หมายถึงศาสนาพุทธนิกายพื้นเมืองแต่ละนิกาย ดังนั้น ท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อทำให้ตนเองยังสามารถยืนหยัด “ตัวตน” อยู่ได้ ไม่ถูกสิ่งที่เข้ามาใหม่ลบล้างไปเสียทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตาม ศาสนาพุทธไม่ว่าจะนิกายใด ก็ล้วนเป็น “ของใหม่” ที่เข้ามาในอาณาจักรล้านนาทั้งสิ้น จะแตกต่างกันก็ตรงที่ศาสนาพุทธแบบใดมีการเผยแผ่เข้ามาก่อนเท่านั้น โดยศาสนาพุทธแบบที่เข้ามาก่อน เมื่ออยู่ไปเป็นเวลานาน ก็จะถูกนิยามให้เป็นท้องถิ่นในที่สุด ทำให้ศาสนาพุทธแบบที่เพิ่งเข้ามาใหม่ ก็จะถูกเรียกว่า ของใหม่ในทันที

จากประวัติศาสตร์ของศาสนาพุทธนิกายต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านนา จะเห็นได้ว่า ศาสนาพุทธที่มีต้นกำเนิดมาจากอินเดียนี้ เมื่อเข้ามาสู่ท้องถิ่นล้านนา ก็ได้ถูกทำให้มีลักษณะเฉพาะตัว ที่แตกต่างไปจากเดิม ดังจะ

เห็นได้จากวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์แต่ละนิกายที่มีความแตกต่างกัน แม้จะมีรากเหง้ามาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าองค์เดียวกันก็ตาม ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของท้องถิ่นที่เข้ามากระทำกับสิ่งที่เข้ามาใหม่ในที่นี้จึงมิได้หมายความว่า วัฒนธรรมอินเดียที่เข้ามาจะเป็น “ฝ่ายกระทำ” ให้ท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปแต่ฝ่ายเดียว เพราะท้องถิ่นเองก็มีพลังพอที่จะเข้าไปกระทำให้สิ่งที่เข้ามาใหม่นั้นให้เป็นที่ไปตามอิทธิพลของตนเองได้ด้วยเช่นกัน สรุปก็คือ ทั้งวัฒนธรรมอินเดียและความเป็นล้านนาดั้งเดิม ได้มีการส่งอิทธิพลต่อกันและกัน จนทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของศาสนาพุทธขึ้นมา นั่นคือ นิกายท้องถิ่นต่าง ๆ แม้ว่าศาสนาพุทธจะแปรเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมล้านนา อย่างไรก็ตามศาสนาพุทธก็ยังคงสามารถรักษาหัวใจของศาสนาตนเองไว้ได้ นั่นคือ การนับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความแตกต่างมีอยู่ในรายละเอียด แต่แก่นของศาสนาพุทธยังคงเป็นแบบเดิม อีกทั้งศาสนาพุทธยังมีอิทธิพลทำให้ประชาชนในท้องถิ่นหันมานับถือพระพุทธเจ้าเป็นสรณะที่พึ่งทางจิตใจ ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับผีแต่เดิม ก็ได้ถูกทำให้ผสมสอดคล้องกับศาสนาพุทธไปเรียบร้อยแล้ว เพราะเมื่อผี ถูกยกสถานะให้กลายเป็นเทวดา ผีก็จะถูกมองว่าเป็นผู้ที่คอยพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนา จากเดิมที่ผีมีความเป็นตัวของตัวเอง คือ เป็นผู้มีอำนาจมาก มนุษย์จึงต้องให้ความเคารพเพียงทางเดียว เมื่อศาสนาพุทธแพร่เข้ามา ทำให้ผี “ถูกแปรรูป” กลายเป็นผู้ที่นับถือพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับมนุษย์ ลักษณะข้างต้นถือเป็นการเปลี่ยนแปลงความเชื่อขนานใหญ่ในสังคมล้านนาที่เกิดจากกระบวนการการปฏิวัติ

ตัวอย่างรูปธรรมของกระบวนการการปฏิวัติที่ปรากฏอยู่ในอาณาจักรล้านนา

จากการที่วัฒนธรรมอินเดียได้มีการแพร่เข้ามาในอาณาจักรล้านนานี้ ย่อมทำให้หลายสิ่งหลายอย่างในอาณาจักรล้านนาเปลี่ยนแปลงไป

ซึ่งการที่เราจะศึกษาสิ่งที่วัฒนธรรมอินเดียได้เข้ามากระทำกับสังคมล้านนาให้มีความชัดเจนนั้น เราจำเป็นที่จะต้องมีการเข้าไปศึกษารูปแบบทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในอาณาจักรล้านนา ซึ่งแสดงผ่านวิถีปฏิบัติของประชาชน เพราะการศึกษาสิ่งที่เป็รูปธรรม สามารถเห็นได้ชัดเจน ย่อมทำให้เราสามารถที่จะวิเคราะห์ลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในรายละเอียดได้ชัดเจน สิ่งทีหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน เรียกได้ว่าเป็น “มรดกทางวัฒนธรรม” ที่คนรุ่นก่อนได้มีการสั่งสมมา โดยการสั่งสมทางวัฒนธรรมนี้ ย่อมต้องอาศัยการบูรณาการเข้าหากันระหว่างวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมเก่า มิได้เลือกเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในอาณาจักรล้านนาถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นที่ไม่สามารถหาได้ในสถานที่อื่นเนื่องจากท้องถิ่นแต่ละแห่งก็ล้วนมีบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มีความเหมือนกัน การอธิบายวัฒนธรรม ย่อมต้องอิงกับบริบทของความเป็นท้องถิ่น มิเช่นนั้น ก็จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่เป็อยู่จริง ในที่นี้ จะได้ยกตัวอย่างรูปธรรมของกระบวนการการตวิวัตน์ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรล้านนามากล่าว เพื่อแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่วัฒนธรรมอินเดียมีการเผยแพร่เข้ามา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กรณีตำนานสถานที่สำคัญในท้องถิ่นที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนาพุทธ

เมื่อศาสนาพุทธมีการเผยแพร่เข้ามาในอาณาจักรล้านนา ย่อมก่อให้เกิดพุทธสถานที่แสดงคติเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เป็นไปตามชุดของวัฒนธรรมที่แพร่เข้ามา ท้องถิ่นล้านนาจากที่ไม่เคยมีวัด ก็ปรากฏมีวัดอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเดินทางไปยังทิศใดก็ตาม ลักษณะเช่นนี้ ถือเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการที่วัฒนธรรมอินเดียมีการแพร่เข้ามา แต่สิ่งที่น่า

สนใจมากไปกว่านั้นก็คือ เมื่อมีการสร้างพุทธสถานขึ้นแล้ว ก็มักจะมีตำนานเกี่ยวกับสถานที่ที่มีการสร้างพุทธสถานเกิดขึ้น โดยสันนิษฐานได้ว่า ตำนานเหล่านี้ เพิ่งจะถูกแต่งขึ้นมาภายหลัง เพราะตำนานที่มีอยู่ล้วนเกี่ยวเนื่องกับศาสนาพุทธทั้งสิ้น มิใช่เป็นตำนานทั่ว ๆ ไป ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่คนที่อยู่ในสมัยก่อนที่ศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาจะมีการเล่าเรื่องในท้องถิ่นให้เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงวิเคราะห์ได้ว่า ตำนานของสถานที่ต่าง ๆ ล้วนเกิดขึ้นจากอิทธิพลของวัฒนธรรมศาสนาพุทธที่มาจากอินเดียทั้งสิ้น ถือเป็นการทำให้พื้นที่ของท้องถิ่นเดิมกลายเป็นพื้นที่ที่เข้าไปอยู่ในบริบททางวัฒนธรรมแบบอินเดียด้วย จึงจะผสมผสานสอดคล้องกับพุทธสถานที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ หากไม่มีเรื่องเล่ามาประกอบพุทธสถาน ก็ย่อมจะทำให้พุทธสถานที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ ไม่มี “ความสมบูรณ์แบบ” เท่าที่ควรจะเป็น หากมีตำนานมาประกอบ ก็จะทำให้คนในท้องถิ่นสามารถอธิบายสิ่งที่มีอยู่ได้อย่างเป็นระบบ

ตำนานที่ใช้อธิบายพุทธสถานต่าง ๆ มักจะเป็นเรื่องราวของการที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาในสถานที่เหล่านั้นในครั้งพุทธกาลทั้งสิ้น เช่น ตำนานพระธาตุลำปางหลวงกล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกมาจนถึงบ้านของลัวะอ้ายกอน ลัวะอ้ายกอนเกิดความเลื่อมใสจึงได้ถวายสิ่งของแด่พระองค์ พระพุทธเจ้าทรงประทานเส้นพระเกศาให้แก่เขา เขาจึงนำพระเกศานั้นฝังลงใต้ดิน แล้วก่อเจดีย์ทับไว้ หรือกรณีของพระธาตุแช่แห้งก็เช่นเดียวกัน ที่มีตำนานกล่าวว่า **พระพุทธเจ้า**ได้เสด็จมาประทับทรงน้ำที่ริมฝั่ง **แม่น้ำน่าน**ทางทิศตะวันออก ที่บ้านห้วยไค้ และเสวยผลสมอแห้งซึ่งพระยามลราชนำมาถวาย แต่ผลสมอนั้นแห้งมาก พระพุทธเจ้าจึงทรงนำผลสมอนั้นไปแช่น้ำก่อนเสวย และทรงพยากรณ์ว่า ต่อไปที่นี่จะมีผู้นำพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐาน และก็ปรากฏว่า ในสมัยของพระยาการเมือง เจ้านครน่าน ก็ได้มีการนำพระบรมสารีริกธาตุจากกรุงสุโขทัยมา

ประดิษฐ์ขึ้นไว้จริงๆ โดยเมื่อวิเคราะห์ลักษณะของตำนานที่ปรากฏ ก็จะกล่าวได้ว่า ตำนานที่เล่าสืบกันมาล้วนมีความผูกโยงกับคนท้องถิ่นทั้งสิ้น สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาที่คนท้องถิ่นมีต่อศาสนาพุทธ พวกเขาจึงได้นำตนเองเข้าไปเป็นตัวละครสำคัญในตำนาน ถือเป็นอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียที่เข้ามากระทบค่อนข้างมาก จนทำให้คนในท้องถิ่นล้านนามีการอธิบายบรรพบุรุษของตนเองว่า เป็นผู้นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่เดิม ทั้งที่ในความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น

2. กรณีการบูชาพระบรมสารีริกธาตุตามพระเจดีย์ต่างๆ

ในอาณาจักรล้านนานั้น กล่าวได้ว่า เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเจดีย์พระธาตุต่างๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งเจดีย์พระธาตุเหล่านี้ มักถูกอธิบายว่า บรรจุพระบรมสารีริกธาตุอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายพระพุทธเจ้าไว้ คติการนับถือพระบรมสารีริกธาตุนี้ ชาวล้านนาได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่พระองค์โปรดให้สร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ 84,000 แห่งทั่วชมพูทวีป กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ พระเจ้าอโศกถือเป็นผู้บุกเบิกคติการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ จนทำให้คตินี้แพร่ไปในดินแดนที่มีการนับถือพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระเจ้าอโศกมหาราชเองจะไม่ได้ทรงเข้ามาสร้างเจดีย์ในอาณาจักรล้านนาโดยตรงก็ตาม แต่คติที่มีอยู่ในสมัยพระเจ้าอโศกก็ถูกพามาโดยพระสงฆ์ที่เคยไปศึกษาพระธรรมที่อินเดียและศรีลังกา หรือพระสงฆ์ที่เคยศึกษาอยู่กับอาจารย์ที่เคยศึกษาพระพุทธศาสนาจากอินเดียและลังกาอีกทอดหนึ่ง ดังเช่นในกรณีของพระสุมนเถระที่มีการนำพระบรมสารีริกธาตุเข้ามาบรรจุไว้ในอาณาจักรล้านนา โดยก่อเจดีย์ไว้บนยอดดอยสุเทพ การสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่า ชาวล้านนามีความยอมรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างกว้างขวาง และพระบรมสารีริกธาตุก็ถือว่าเป็นเสมือน

“จิตวิญญาน” ของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง เพราะเป็นชิ้นส่วนจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า ในแง่นี้ พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุจึงถือเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมสำคัญที่สะท้อนการเข้ามาของวัฒนธรรมอินเดียในอาณาจักรล้านนาได้เป็นอย่างดี

ส่วนลักษณะการสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น กล่าวได้ว่า เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของอาณาจักรล้านนา เนื่องจากการสร้างพระธาตุนับยอดดอย จากการสำรวจจำนวนพระธาตุนับยอดดอยในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่ามีจำนวนถึง 66 แห่ง สำหรับสาเหตุที่การสร้างพระธาตุนับยอดดอยนี้ได้รับความนิยมมาก ก็อาจเป็นเพราะชาวล้านนาต้องการที่จะผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ กล่าวคือ แต่เดิมชาวล้านนามีการนับถือผีที่สิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติอยู่แล้ว รวมถึงผีภูเขาด้วย เมื่อมีพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามา ชาวล้านนาจึงได้นำสิ่งที่พวกเขาเคารพทั้งสองสิ่งมาจัดวางไว้รวมกัน นั่นคือ ภูเขา ที่เป็นตัวแทนของการนับถืออำนาจเหนือธรรมชาติ (Animism) และเจดีย์พระธาตุ ที่เป็นตัวแทนของศาสนาพุทธ เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงทำให้ภูเขากลายเป็นพื้นที่ที่แสดงคติ 2 อย่างไปพร้อม ๆ กัน จากรูปธรรมเช่นนี้ ถือเป็นการยืนยันว่า กระบวนการการปฏิวัติได้เกิดขึ้นในอาณาจักรล้านนาจริง และได้ทำให้เกิดสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นขึ้น นั่นคือการสร้างเจดีย์พระธาตุนับภูเขา เมื่อเป็นเช่นนั้น การที่ชาวล้านนาขึ้นไปไหว้พระธาตุจึงเป็นการทำความเคารพผีที่ตนเองเคยนับถือไปในตัวด้วย ทำให้ชาวบ้านเกิดความสบายใจในการดำเนินชีวิต

3. กรณีการบูชาเสาอินทขิลของชาวล้านนา

สำหรับเสาอินทขิลนั้นก็คือ เสาหลักเมืองของอาณาจักรล้านนา ปัจจุบันตั้งอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีลักษณะเป็นเสาก่ออิฐ

ถือปูนประดับกระจก สร้างขึ้นในรัชสมัยของพญามังรายมหาราช โดยชาวล้านนาเชื่อว่า เสาอินทขิลมีความศักดิ์สิทธิ์มาก เพราะเป็นที่สิงสถิตของผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมือง หากพูดในภาษาท้องถิ่นล้านนาก็คือ เจนบ้าน เจนเมือง และมีวิญญาณของบรรพบุรุษรวมอยู่ด้วย จึงกล่าวได้ว่า เสาอินทขิลตามความเชื่อแบบดั้งเดิมนั้นเป็นตัวแทนของผีผู้รักษาเมือง โดยตำนานของเสาอินทขิลกล่าวว่า มีกุมภัณฑ์ 2 ตนเฝ้าดูแลรักษาเสาอินทขิลอยู่ ดังนั้นเสาอินทขิลจึงเป็นเสมือนแหล่งที่รวมของ “ผี” ที่มีอำนาจต่างๆ เป็นศูนย์กลางความเชื่อและความศรัทธา อย่างไรก็ตาม ต่อมาได้มีการตั้งพระพุทธรูปปางประทับยืนไว้บนเสาอินทขิลด้วย เพื่อให้คนมาสักการะบูชาพร้อมกับเสาอินทขิล ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้นับว่ามีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะลักษณะ การจัดวางพระพุทธรูปสะท้อนให้เห็นว่า ชาวล้านนามีการยกให้พระพุทธรูปเป็นใหญ่กว่าผี ทำให้ผีที่เคยเป็นหลักอยู่ ถูกแปรสภาพให้กลายเป็น “ลูกศิษย์” ผู้พิทักษ์รักษาพระพุทธรูปเจ้า จากเดิมที่เสาอินทขิลเคยตั้งโดดเด่นอยู่ในวิหาร ต่อมาก็ได้กลายเป็นฐานตั้งพระพุทธรูป ประหนึ่งว่ากำลังคำจุนพระพุทธรูปศาสนาอยู่ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการการตวิวัตน์ที่เข้ามาส่งอิทธิพลต่อรูปแบบทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น หลังจากศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามา ประเพณีการบูชาเสาอินทขิลเพื่อขอให้ผีดลบันดาลความเจริญให้กับเมืองก็ยังคงมีอยู่ เพียงแต่มีการเพิ่มคติความเชื่อชุดใหม่เข้าไปอยู่ร่วมในบริบทของการขอความเจริญให้กับเมืองด้วยเท่านั้น

4. ประเพณีเลี้ยงดง – ปู่สะเย่าสะ และพระพุทธรูปเจ้า

สำหรับปู่สะเย่าสะนั้น เป็นยักษ์ที่สิงสถิตอยู่ในอาณาจักรล้านนา ซึ่งชาวล้านนาให้ความเคารพนับถือมาก เพราะเชื่อว่าปู่สะเย่าสะมีอำนาจในการกำหนดทิศทางของเมืองได้ ด้วยเหตุนี้เอง ชาวล้านนาจึงได้มีการประกอบพิธีที่มีชื่อว่า “เลี้ยงดง” ขึ้น จุดมุ่งหมายคือ เพื่อบวงสรวงสังเวทให้กับปู่สะเย่าสะ ทำให้ท่านพอใจจะได้ดลบันดาลให้เมืองมีความอุดม

ที่มา: http://thanyawat.blogspot.com/2010/05/blog-post_14.html

สมบุรณ์ พ้นจากภัยพิบัติทั้งหลายทั้งปวง โดยพิธีกรรมก็คือ มีการฆ่าควาย
ดำในช่วงก่อนประกอบพิธีรอไว้ จากนั้นเมื่อเริ่มพิธี ร่างทรงของปู่สะย่าสะ
ก็จะเข้ามากินซากควายที่ถูกฆ่าไปแล้วบริเวณกลางปะรำพิธี แต่ในระหว่างนั้น
จะกางภาพพระพุทธรูปขนาดใหญ่ที่แขวนไว้ใต้ต้นไม้ออกมา เรียกว่า พระบถ
พร้อมกับเสียงเจริญพระพุทธรูปของพระสงฆ์ เมื่อร่างทรงของปู่สะย่าสะ
เห็นก็จะเข้ามากราบที่หน้าพระบถนั้น ซึ่งลักษณะของพิธีกรรมดังกล่าวนี้
นับว่ามีความน่าสนใจเป็นอย่างมากในแง่ของการผสมผสานระหว่างคติความ
เชื่อแบบพุทธและคติความเชื่อแบบผี จากลักษณะโดยรวมของพิธีกรรมดังนี้

กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า ศาสนาพุทธ สามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อผู้ยิ่งใหญ่ตามความเชื่อแบบเดิมให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวทางศาสนาพุทธได้ในแง่ของพิธีเลี้ยงดองนี้ จึงไม่ได้ถือว่าผีเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดที่มนุษย์ต้องนับถือ เพราะแม้แต่ผีผู้ที่มีอำนาจในการดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้กับมนุษย์ ยังต้องยอมทำความเคารพต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐที่สุดในโลก แม้ว่าพระบถจะเป็นเพียงภาพวาดเก่าๆ แต่ในเชิงจิตวิญญาณแล้วพระบถที่ถูกรักษาถือเป็นตัวแทนอันยิ่งใหญ่ของการที่ศาสนาพุทธสามารถมีอิทธิพลเหนือความเชื่อแบบดั้งเดิมได้ แม้ว่าชาวบ้านจะยังคงนับถือผีอยู่อย่างไม่เสื่อมคลาย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผีได้ถูกกระบวนการภารตภิวัตน์ “ลดทอน” ตัวตนให้เล็กลง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินเรื่องราวในศาสนาพุทธเรียบร้อยแล้ว

กล่าวได้ว่า รูปแบบของพิธีกรรมที่ถูกจัดขึ้นนี้ ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากตำนานเกี่ยวกับปู่สะย่าสะที่ได้มีการเล่าสืบต่อกันมาในท้องถิ่น ซึ่งตำนานนี้เป็นการผสมผสานระหว่างคติศาสนาพุทธและคติการนับถือผีมาตั้งแต่ต้นแล้ว จึงทำให้พิธีกรรมดำเนินไปตามเรื่องราวในตำนาน ซึ่งตำนานกล่าวไว้ว่า สมัยที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาโปรดสัตว์ถึงเชิงดอยคำได้พบยักษ์สามตนพ่อแม่ลูก ซึ่งยังชีพด้วยเนื้อสัตว์และเนื้อมนุษย์ เมื่อยักษ์ทั้งสามเห็นพระพุทธเจ้าก็จะจับกิน แต่พระพุทธองค์ทรงแผ่เมตตาจนยักษ์ทั้งสามเกรงในพระบารมีจึงยอมแสดงความเคารพ พระพุทธเจ้าจึงทรงเทศนาและให้ยักษ์ทั้งสามรักษาศีลห้า แต่ผีปู่สะย่าสะไม่อาจรับศีลห้าได้ตลอดจึงขอกินเนื้อมนุษย์ปีละสองคน เมื่อพระพุทธองค์ไม่อนุญาต ก็ขอต่อรองลงมาเรื่อยๆ จนขอกินเนื้อสัตว์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสบอกให้ไปถามเจ้าเมืองเอาเอง ต่อมาเจ้าเมืองได้อนุญาตให้กินควายได้ปีละ 1 ตัว โดยในที่นี้สันนิษฐานว่า ตำนานดังกล่าว คงจะเพิ่งมีการแต่งขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามา ก่อนหน้านั้นคงจะมีการเซ่นไหว้กันธรรมดาไม่ได้มีตำนานประกอบ แต่เมื่อ

พระพุทธศาสนาแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามา ทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความเลื่อมใสมาก จึงได้มีการผูกโยงพระพุทธเจ้าเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยยกให้พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดแทนที่ผี ผีได้ถูกทำให้มีความสอดคล้องกับคติพุทธคือ นอกจากจะนับถือพระพุทธเจ้าแล้ว ยังมีการดเว้นการทำความชั่ว พยายามทำความดีตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอน ตำนานเช่นนี้ ถือว่าไม่ได้สร้างความเสียหายให้แก่ตัวตนของผีแต่อย่างใด หากแต่ยังถือเป็นการเสริมตัวตนของผีให้สามารถอยู่ร่วมกับศาสนาพุทธได้อย่างผสมผสานสอดคล้องอีกด้วย อันทำให้วัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมเก่าไม่เกิดความขัดแย้งกัน

บทสรุปจากการศึกษากระบวนการการปฏิวัตน์ที่เกิดขึ้นในอาณาจักรล้านนา

จากการศึกษากระบวนการการปฏิวัตน์ที่เกิดขึ้นทั้งในอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านนานั้น พบว่า มีจุดร่วมที่สำคัญคือ การที่ท้องถิ่นมีการปรับตัวเพื่อรับกับวัฒนธรรมที่เข้ามาใหม่ โดยมีการนำชุดของวัฒนธรรมใหม่นี้มาหลอมรวมกับวัฒนธรรมที่เคยมีอยู่เดิม จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นขึ้นมาในที่สุด ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สามารถพบได้ในอาณาจักรทั้งสองแห่งก็คือ วัฒนธรรมการนับถือผี และผีของทั้งสองอาณาจักรนี้ก็ยังมีลักษณะร่วมกันคือ เป็นผีที่อยู่ใกล้ชิดกับชาวเมือง สามารถติดต่อสื่อสารกับชาวเมืองได้ผ่านทางการประกอบพิธีกรรม หากผีพอใจในสิ่งที่ชาวเมืองทำก็จะดลบันดาลให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ชาวเมือง ดังนั้นชาวเมืองจึงต้องมีการทำพิธีเช่นไหว้เพื่อ “เอาใจผี” อยู่เสมอ ตามกำหนดที่ตั้งไว้ ในแง่นี้ผีจึงนับว่ามีความยิ่งใหญ่อย่างมาก ไม่มีใครเป็นใหญ่กว่าผีอีกแล้ว ผีของอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านนา เป็นผีที่สิงสถิตอยู่ทั่วไปในสภาพแวดล้อม มีหลายประเภท มิได้เป็นเหมือนเทวดาที่มีวิมานเป็นของตนเอง เมื่อศาสนา

พุทธมีการเผยแผ่เข้ามาในอาณาจักรทั้งสอง ก็ได้ทำให้ผีถูกลดความสำคัญลง และพระพุทธรูปก็ได้อิทธิพลมาเป็นใหญ่แทนที่ แต่ก็มีเชื่อว่าตัวตนของผีจะถูกศาสนาพุทธกดทับไว้เสียทั้งหมด เพราะศาสนาพุทธก็ได้มีการเปิดพื้นที่ให้ผีได้มีโอกาสแสดงตัวตนของตนเองออกมา เพียงแต่การแสดงตัวตนของผีในบริบททางสังคมแบบพุทธนี้ ผีจะถูกแปรสภาพให้กลายเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธรูป ทำหน้าที่ค้ำจุนพระพุทธรูปศาสนา ตามเรื่องราวที่ถูกเล่าขานสืบต่อกันมา ไม่ปรากฏว่าหลังจากศาสนาพุทธแพร่เข้ามาจะมีผีตนใดบ้างอาจหายกลายมาแข่งบารมีกับพระพุทธรูปเลย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า เมื่อศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามา ทำให้ฐานะและตัวตนของผีถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไป แม้ว่าหลังจากนั้น ชาวบ้านจะยังมีการนับถือผีอยู่ก็ตาม แต่ภาพลักษณ์ของผีในสายตาชาวบ้านก็ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไปแล้ว เพราะศาสนาพุทธได้มีการเข้ามาคลืนกลาย (Assimilated) ตัวตนของผีที่มีอยู่ในท้องถิ่น จนในที่สุดผีก็ได้กลายไปเป็นส่วนหนึ่งของการอธิบายตนเองของศาสนาพุทธ โดยศาสนาพุทธจะอธิบายว่า ผีต่าง ๆ ที่มีอยู่บนโลกนี้ล้วนพ่ายแพ้ต่อพุทธบารมี และยอมรับนับถือพระพุทธรูปทั้งสิ้น ในแง่นี้เมื่อวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งแล้ว ก็จะกล่าวได้ว่าศาสนาพุทธมีการใช้ผีเป็นฐานในการเสริมสร้างความน่าเชื่อถือให้กับตนเอง แม้ว่าศาสนาพุทธจะเข้ามาภายหลังก็ตาม นับเป็นกลยุทธ์สำคัญของศาสนาพุทธที่มีการใช้มาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของการอธิบายตนเองของศาสนาพุทธ จนสามารถทำให้ผีในท้องถิ่นเกิดการปรับเปลี่ยนสถานะแล้ว ถือเป็นอิทธิพลสำคัญของกระบวนการภารตภิวัตน์ที่เข้ามากระทำกับท้องถิ่นของอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรล้านนา ในแง่หนึ่ง การที่พระพุทธรูปถูกชาวบ้านให้แสดงบทบาทนำในทางจิตวิญญาณสูงสุดแทนที่ผิวนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของวัฒนธรรมศาสนาพุทธที่มี “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อภายในท้องถิ่นได้ อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่ของ

การปฏิบัติ (Practice) ของชาวบ้านแล้ว ก็ได้ถือว่าการฟ่ายแพ้ของ วัฒนธรรมท้องถิ่นแต่อย่างใด เพราะแม้ว่าในเชิงสัญลักษณ์สูงสุดของศาสนา จะมีการชูพระพุทธรูปเจ้าเป็นสัญลักษณ์ แต่ปัจจุบัน ชาวบ้านก็ยังคงมีการให้ความเคารพทั้งพระพุทธรูปเจ้าและผีควบคู่กันไป มิได้ละทิ้งอย่างใดอย่างหนึ่ง และเชื่อแน่ว่า ตามสามัญสำนึกของชาวบ้านแล้ว ก็คงจะไม่ได้มองในเชิงว่า ผีที่ตนเองนับถืออยู่จะเป็นผู้ฟ่ายแพ้ต่อศาสนาพุทธแต่อย่างใด หากแต่ทั้ง ผีและพุทธ ต่างมีการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คือ ผีจะทำหน้าที่ในการปกป้อง พระพุทธศาสนา และช่วยเหลือ “พุทธศาสนิกชน” ที่ตกทุกข์ได้ยาก ถือ เป็นการช่วยพระพุทธรูปเจ้าอนุเคราะห์โลกอย่างหนึ่ง รูปแบบทางวัฒนธรรม และความเชื่อที่ผสมผสานกันนี้ ถือเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนใน ท้องถิ่นที่ทำให้ตนเองอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมอินเดียที่เข้ามาใหม่ได้อย่าง “ลงตัว”

บรรณานุกรม

หนังสือ

- ธิดา สาระยา. (2544). *ประวัติศาสตร์สุโขทัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- บังอร ปิยะพันธุ์. (2538). *ประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ไอเดียเนสโตร.
- สุดสวาท ดิศโรจน์. (2552). *ประชากรและการตั้งถิ่นฐานบนพื้นแผ่นดินไทย*.
ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2542). *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ:
คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด
- องค์ บรรจุน. (2553). *สยามหลากหลายพันธุ์*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชน
ปากเกร็ด.